

УДК 330.341:631.1

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-280-2-50

ДУДЯК Н. В.

ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

СТАЛЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Статтю присвячено дослідженню аспектів сталого землекористування у трансформаційних умовах з позиції системного підходу. Виконано наукове обґрунтування сталого землекористування як системи відносин суспільного розвитку, яке передбачає оптимізацію галузевої структури сільського господарства, направленої на збереження екосистеми регіону. Обґрунтовано систему формування сфери сталого розвитку національної економіки. Сформовано рівні прийняття рішень щодо формування еколого-економічних територіальних систем на засадах сталого розвитку.

Ключові слова: трансформаційні процеси, аграрне землекористування, національна економіка, екологічна безпека, економічна безпека, соціальна безпека, сталий розвиток.

DUDIYAK N.

Kherson state agrarian university, Ukraine

SUSTAINABLE LAND USE - A COMPONENT OF THE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE NATIONAL ECONOMY

The search for national approaches to sustainable development management in Ukraine is quite active. However, modern policy of sustainable development is only a positioning of intentions. The existing model of development of the national economy of Ukraine should be attributed to the model of technogenic type of economic development, which does not provide for environmental restrictions. One of the reasons for maintaining this type of economic development is the exclusion of environmental and social emphasis from the economic activity of sectors of the national economy. In turn, this leads to environmental and economic losses that occur as a result of reduced soil fertility, increased pollution and reduced quality of life.

In Ukraine, the practice of making economic, social, technological and environmental decisions without the necessary combination of them into a single integrated system based on a strategy of balanced development continues. Complex transformation processes in Ukraine and the lack of political will have led to the fact that balanced development has not become a priority of state policy of Ukraine.

Sustainable development of the agricultural sector is a balanced long-term development taking into account economic, environmental and social parameters, the main criterion of which is to ensure not only food but also national security. All this has led to the relevance of the study of the formation of sustainable land use as a component of the development of the agricultural sector of Ukraine's economy.

The article is devoted to the study of aspects of sustainable land use in transformational conditions from the standpoint of a systems approach. The goals of choosing the directions of development of sustainable land use, which provides for the optimization of the sectoral structure of agriculture, aimed at preserving the ecosystem of the region. The system of formation of the sphere of sustainable development of the national economy is substantiated. Levels of decision-making on the formation of ecological and economic territorial systems on the basis of sustainable development are formed.

Keywords: transformation processes, agricultural land use, national economy, ecological security, economic security, social security, sustainable development.

Постановка проблеми. Пошук національних підходів до управління сталим розвитком в Україні здійснюється досить активно. Однак сучасна політика сталого розвитку – це ще тільки позиціонування намірів [2]. Існуючу модель розвитку національної економіки України треба віднести до моделі техногенного типу економічного розвитку, яким не передбачено екологічних обмежень. Однією з причин збереження такого типу економічного розвитку є виключення акцентів екологічного та соціального характеру з господарської діяльності галузей національної економіки. У свою чергу, це призводить до екологічно-економічних збитків, що формуються в наслідок зниження родючості ґрунту, підвищенні рівня його забруднення та зниженні якісних показників життя населення.

Аналіз останніх досліджень. Результати дослідження ключових параметрів функціонування систем національної економіки висвітлено в працях В. Гейця, О. Шнипка, М. Згуровського, Л. Потравка [6], А. Філіпенка, М. Хвесика [2], В. Рокочі та ін. Проблеми трансформацій аграрного сектору на засадах сталого розвитку досліджували М. Барна [4], Є. Борщук, Б. Буркинський, Н. Вдовенко [7], З. Герасимчук, Б. Данилишин, Ю. Лопатинський, О. Попова, П. Саблук, О. Томілін, В. Трегобчук, С. Харічков [1], Ю. Яремко [5] та інші.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. В Україні триває практика прийняття економічних, соціальних, технологічних і екологічних рішень без необхідного поєднання їх в єдину комплексну систему на основі стратегії збалансованого розвитку. Складні трансформаційні процеси в Україні та відсутність політичної волі зумовили ту обставину, що збалансований розвиток не став пріоритетом державної політики України [1].

Сталий розвиток аграрного сектору являє собою збалансований довгостроковий розвиток з урахуванням економічних, екологічних та соціальних параметрів, головним критерієм якого є забезпечення

не тільки продовольчої, але й національна безпеки країни. Все це зумовило актуальність дослідження формування сфери сталого землекористування як складової розвитку аграрного сектору економіки України.

Постановка завдання. Метою статті є наукове обґрунтування сталого землекористування як системи відносин суспільного розвитку та її вплив на безпеку аграрного сектору національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті переходу на засади сталого розвитку необхідно вбачати його важливість для економічної безпеки країни у глобальному масштабі, оскільки посилення зовнішньоекономічних факторів впливу на економіки країн у вигляді фінансових зобов'язань щодо поставок сільськогосподарської продукції переважно не враховують змін екологічної ситуації та не враховують фактору соціального напруження. У зв'язку з цим трансформаційні перетворення національної економіки втрачають системний характер, що уповільнює економічний розвиток та поглиблює внутрішні суперечності соціально-економічної системи країни.

Національно орієнтований сталий розвиток доцільно розглядати у трьох площинах. По-перше, з погляду соціально-гуманітарних цільових настанов; по-друге, з урахуванням теоретичного забезпечення шляхів досягнення таких характеристик процесу, як стійкість і справедливість; по-третє, з позицій формування умов для самовідтворення сталого розвитку на основі наявних територіальних природних ресурсів (зокрема, за рахунок їх капіталізації), а також забезпечення корпоратизації економічного простору з відповідною інституціоналізацією природноресурсних відносин [2].

Систему формування сфери сталого розвитку національної економіки, яка передбачає визначення цілями першого порядку структурні трансформації національної економіки, з подальшим усуненням міжгалузевих диспропорцій та вихід на формування нової структури національної економіки.

У цьому контексті вивчення процесу сталого землекористування у трансформаційних умовах ефективно з позиції системного підходу, що дозволяє виключити статичності та однобічності її трактування, визначити траєкторію розвитку сталого землекористування у трансформаційних умовах, з обов'язковим обранням та встановленням критеріальних обмежень [3].

Визначені цілі передбачають формування засад сталого землекористування, які передбачають оптимізацію галузевої структури сільського господарства, направленої на збереження екосистеми регіону; оптимізацію просторового та географічного розміщення сільськогосподарського виробництва. Економічна складова сталого розвитку дасть можливість для держави входу на світові ринки як країни з екологізованими типами виробництва, що створе можливість для покращення інвестиційного клімату виробництвам з екологічнобезпечними технологіями. Обрання визначених напрямів може бути реалізованим за умови дотримання принципів системності, синергії, спадковості, комплексності, альтернативності, компліментарності, гнучкості, пріоритетності, законності. У свою чергу, це передбачає вжиття таких заходів як розробка системи галузевого управління, формування територіальної, організаційної, технологічної та територіально-адміністративної структур (рис. 1).

Формування екологічнобезпечної структури національної економіки є результатом трансформацій, які сформують національну економіку, що має функціонувати на засадах сталого розвитку. Своєю чергою, система продовольчої безпеки за таких умов набуває нової форми, що відображає використання всіх видів потенціалу, які об'єднуються інформацією, таким чином посилюючи значення інформаційного ресурсу.

Стале землекористування щодо земель сільськогосподарського призначення спрямоване на досягнення ринкової збалансованості попиту і пропозиції на сільськогосподарську продукцію, сировину, готові товари для задоволення потреби країни в продовольстві, забезпеченні нормальної життєдіяльності населення за рахунок національного виробництва та виконання міжнародних домовленостей щодо експортних угод. Стійке землекористування має забезпечувати стійке господарювання ринкових суб'єктів, що передбачає протистояння негативному впливу економічних, екологічних, соціальних факторів.

У частині управління земельними ресурсами сталий розвиток означає збереження площі найбільш цінних сільськогосподарських земель або, в разі зменшення їхньої площі, збереження (збільшення) рівня виробництва продукції за рахунок впровадження науково обґрунтованих екологічно безпечних технологій.

Важливо визначити в системі державного управління земельними ресурсами насамперед територіальний аспект формування екологічно безпечного землекористування, тому вирішення екологічних питань відносно використання земель необхідно розглядати крізь призму просторового їх розташування. Визначено необхідні заходи щодо формування екологічно й економічно стійких систем землекористування, масштабність яких залежать від рівня прийнятих управлінських рішень (глобальний, національний, регіональний, локальний), а змістовність заходів щодо формування стійкості систем землекористування залежить від інтенсивності використання земельних ресурсів (рис. 2).

Стійке землекористування є еволюційним процесом функціонування національної економіки, що базується на принципах ефективного використання земельних ресурсів за умови збереження їхньої родючості, збереження навколишнього середовища, направлених на розбудову територій з метою підвищення рівня життя населення. Стійким визнається землекористування, яке здійснюється відповідно до концепції сталого розвитку зі збереженням природноресурсного потенціалу, використання якого спрямоване на задоволення потреб суб'єктів земельних відносин. Існуючі сільськогосподарські технології, які застосовуються в сучасному аграрному виробництві, не повною мірою відповідають вимогам сталого

землекористування, не завжди сприяють відтворенню та підвищенню продуктивності ґрунтів, отримання високих врожаїв та підвищенню ефективності використання земель.

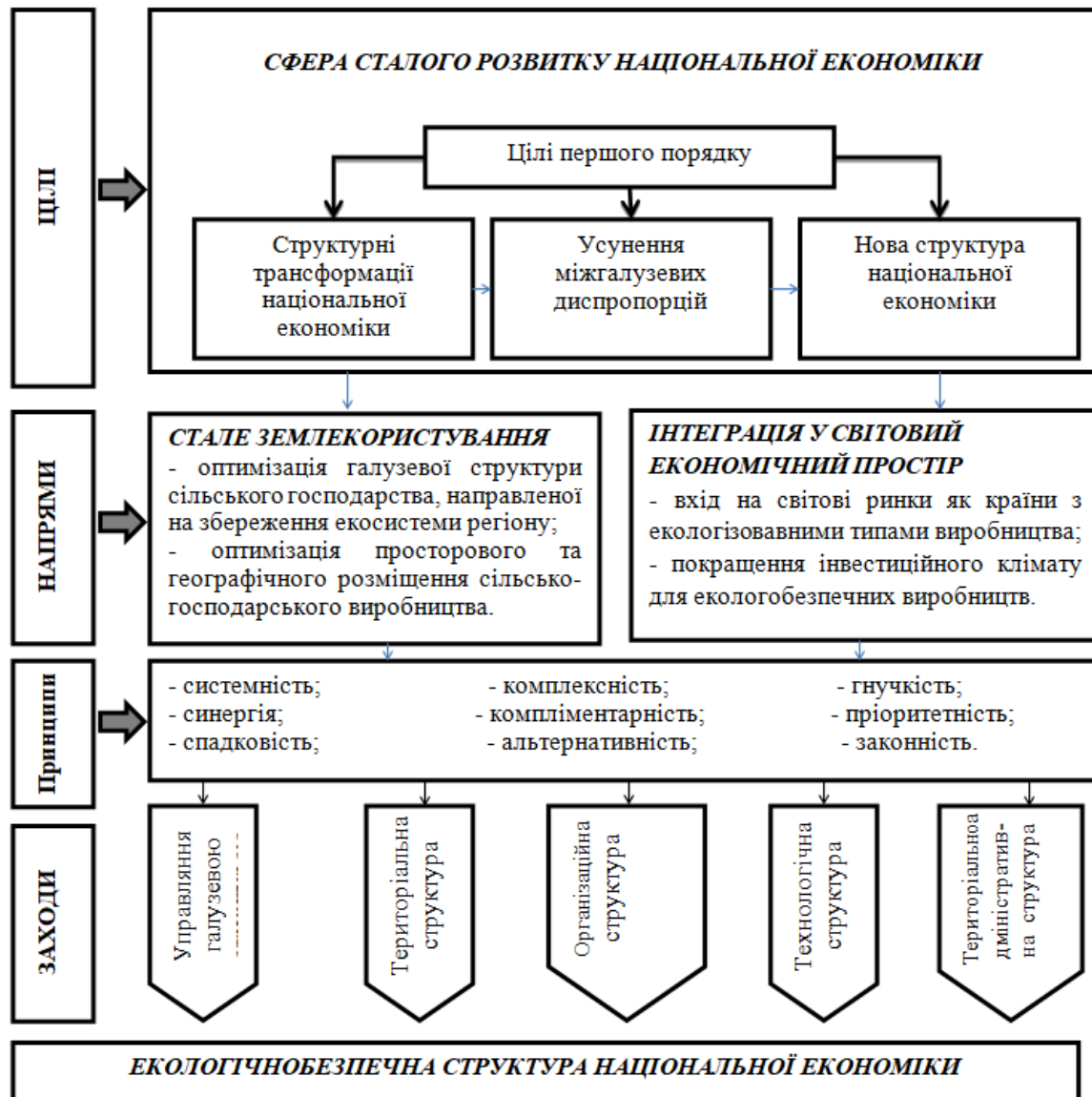

Рис. 1. Формування сфери сталого розвитку національної економіки

Джерело: побудовано авторкою

Введення до змісту механізмів стратегії сталого розвитку та розширення їхніх функціональних можливостей для забезпечення стійкості, підсилить надійність функціонування економіки під час певного рівня криз. Засобами цього є резервні можливості: часу – для виконання функцій; інформації – для корегування напрямів реалізації стратегії сталого розвитку; структурний резерв і резервування (додатковий елемент у структурі) – для вирішення можливих складних завдань; здійснення трансформації системи державного управління економіки в наслідок виникнення надзвичайних ситуацій.

Запровадження сталого розвитку в національній економіці передбачає:

- підготовку державного апарату управління та його структур (із розширенням їхніх повноважень та відповідальності) до введення нової стратегії сталого розвитку, здійснення процедур стратегічного планування заходів, спрямованих на досягнення цілей із повним ресурсним забезпеченням;
- вибір оновленої, з орієнтацією на майбутнє, моделі сталого розвитку в контексті досягнення високого рівня ефективності функціонування національної економіки;
- здійснення дослідження та ідентифікація напрямів і засобів удосконалення конструкції, функціональних характеристик та інноваційної здатності системи державного управління економікою;
- визначення стратегічних пріоритетів та партнерства в економічній, екологічній і соціальній сферах діяльності.

Рис. 2. Рівні прийняття рішень щодо формування еколого-економічних територіальних систем на засадах сталого розвитку
Джерело: побудовано авторкою

Висновки. Оцінка майбутнього ефекту від запровадження нового типу стратегії сталого розвитку землекористування України і, як наслідок, забезпечення повного освоєння та розвитку стратегічного потенціалу економіки, підвищення її ефективності, рейтингу конкурентоспроможності країни та інноваційної здатності відновлення базової системи державного управління до початкового стану з одночасною генерацією нової її структури та визначенням цільових функцій підсистем з активізацією виробничої й інноваційної діяльності в контексті забезпечення економічної рівноваги, удосконалення механізмів реалізації стратегії сталого розвитку України.

Література

1. Харічков С. К. Ключові орієнтири інноваційної моделі економіки України на засадах сталого природогосподарювання / С. К. Харічков, В. І. Крутякова // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 2 (12). – С. 175-183. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n2.html>.
2. Хвесик М. Парадигмальний погляд на концепт сталого розвитку України / М. Хвесик, І. Бистряков // Економіка України. – 2012. – № 6. – С. 4-12.
3. Занг В. Б. Синергетическая экономика. – М.: Мир, 1999. – 335 с.
4. Барна М. Ю. Концепція розвитку системи внутрішньої торгівлі України в сучасних умовах трансформації / М. Ю. Барна // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 10. – С. 63-70.
5. Яремко Ю. І. Концептуальний підхід та еколого-економічні принципи сільськогосподарського землекористування меліорованих земель / Ю. І. Яремко, Н. В. Дудяк // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2015. – № 1. – С. 74-80.

6. Потравка Л. О. Модель трансформації аграрного сектора України / Л. О. Потравка // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – 2016. – Вип. 20. – С. 40–46.

7. Вдовенко Н. М. Методичне забезпечення розвитку галузей аграрного сектору економіки / Н. М. Вдовенко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – 2014. – № 3(44). – С. 43–48.

References

1. Kharichkov S. K. Kliuchovi oriientyry innovatsiinoi modeli ekonomiky Ukrainy na zasadakh staloho pryrodohospodariuvannia / S. K. Kharichkov, V. I. Krutiakova // Ekonomika: realii chasu. – 2014. – № 2 (12). – S. 175-183. – Rezhym dostupu do zhurn.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n2.html>.

2. Khvesyk M. Paradyhmalnyi pohliad na kontsept staloho rozvytku Ukrainy / M. Khvesyk, I. Bystriakov // Ekonomika Ukrainy. – 2012. – № 6. – S. 4-12.

3. Zanh V. B. Synerhetycheskaia ekonomika. – M. : Myr, 1999. – 335 s.

4. Barna M. Yu. Kontsepsiia rozvytku systemy vnutrishnoi torhivli Ukrainy v suchasnykh umovakh transformatsii / M. Yu. Barna // Investytsii: praktyka ta dosvid. – 2015. – № 10. – S. 63–70.

5. Iaremko Yu. I. Kontseptualnyi pidkhid ta ekoloho-ekonomichni pryntsyipy silskohospodarskoho zemlekorystuvannia meliorovanykh zemel / Yu. I. Yaremko, N. V. Dudiak // Zemleustrii, kadastr i monitorynh zemel. – 2015. – № 1. – S. 74–80.

6. Potravka L. O. Model transformatsii aharnoho sektora Ukrainy / L. O. Potravka // Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia «Ekonomika i menedzhment». – 2016. – Vyp. 20. – S. 40–46.

7. Vdovenko N. M. Metodichne zabezpechennia rozvytku haluzei aharnoho sektoru ekonomiky / N. M. Vdovenko // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia: Ekonomika. – 2014. – № 3(44). – S. 43–48.

Надійшла / Paper received: 23.03.2020

Надрукована / Paper Printed : 06.05.2020

За зміст повідомлень редакція відповідальності не несе

Повні вимоги до оформлення рукопису

<http://journals.khnu.km.ua/vestnik/support.htm>

Підп. до друку 30.04.2020. Ум. друк. арк. 29,90. Обл.-вид. арк. 27,96.

Формат 30×42/4, папір офсетний. Друк різнографією.

Наклад 100, зам. № ___/20

Тиражування здійснено з оригінал-макета, виготовленого редакцією журналу
«Вісник Хмельницького національного університету»
редакційно-видавничим відділом Хмельницького національного університету.
29016, м. Хмельницький, вул. Інститутська, 7/1, тел. (0382) 67-51-08; 77-33-63.
Свідоцтво про внесення в державний реєстр, серія ДК № 4489 від 18.02.2013 р.